

ENEMY AT THE GATE

1. INLEIDING

1.1. ALGEMEEN

De hieronder uitgewerkte les is geschikt voor het vijfde middelbaar ASO. Deze les werd specifiek opgesteld aan de hand van de leerplandoelstellingen van het Vrij Katholiek Onderwijs. Thematisch kan deze les ingevoegd worden bij de lessenreeks die handelt over de Tweede Wereldoorlog. Afhankelijk wanneer het thema van de Tweede Wereldoorlog behandeld wordt, kan deze les ook gegeven worden aan het zesde middelbaar ASO.

Het thema van de Tweede Wereldoorlog spreekt een breed publiek aan. Een populair medium dat gebruikt wordt om dit thema aan de man te brengen is de film. De lessenreeks over de Tweede Wereldoorlog biedt dan ook de ideale gelegenheid om de relatie tussen historische speelfilms en de historische feiten te gaan bestuderen. De hieronder uitgewerkte les focust op het Oostfront, met de slag om Stalingrad als centraal gegeven. In deze les wordt historische kritiek toegepast op de historische film *Enemy at the Gates* (2001).

Concreet worden enkele filmfragmenten geselecteerd. Deze fragmenten worden op filmisch, narratief en symbolisch niveau klassikaal geanalyseerd. De les is namelijk opgebouwd aan de hand van het onderwijsleergesprek. Er wordt van uitgegaan dat de leerlingen in staat zijn zelfstandig notities te maken. Ondersteunend voor deze notities wordt ook een PowerPoint-presentatie uitgewerkt. Deze presentatie geeft sleutelwoorden weer en extra bronnenmateriaal. Er kan dus naar believen aanpassingen doorgevoerd worden, afhankelijk van de eigen interesses. Deze PowerPoint-presentatie is terug te vinden in bijlagen. In het draaiboek zal steeds verwezen worden naar de bijhorende slide. Iedere bron zal van voldoende randinformatie en enkele mogelijke vragen voorzien zijn om het nut ervan aan te tonen binnen het groter geheel.

Aan het begin van deze les wordt een korte inleiding op de toepassing van historische kritiek op films gegeven. Dit wordt gegeven indien de leerlingen hiermee nog niet in aanraking zijn gekomen. Dit moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van de antwoorden bevorderd wordt.

Als laatste element is het ook belangrijk dat het lokaal, waar deze les doorgaat, beschikt over een projector, computer, geluidsinstallatie en eventuele mogelijkheid tot verduistering. Deze drie eerste elementen zijn noodzakelijk om de leerlingen de fragmenten en de extra bronnen aan te bieden. Eventuele verduistering kan enkel de kwaliteit van de analyses (vooral bij de filmfragmenten) ten goede komen. Het is ook noodzakelijk om de film zelf voor handen te hebben.

1.2. LEERPLANDOELSTELLINGEN

4 De leerlingen kunnen de grote ontwikkelingslijnen van de westerse en de Belgische geschiedenis tussen ca. 1800 en ca. 2000 verwoorden (E 6, 7).

7 De leerlingen koppelen nieuwe inzichten aan reeds verworven inzichten, krijgen een duidelijk beeld van de weg die ze hebben afgelegd en ontwikkelen stilaan een gestructureerd historisch inzicht.

13 De leerlingen tonen aan dat ideologieën, mentaliteiten, waardestelsels en wereldbeschouwingen invloed uitoefenen op samenlevingen, menselijke gedragingen en beeldvorming over het verleden (E 11).

15 De leerlingen verdiepen, verfijnen en verruimen de vaardigheden van de eerste en de tweede graad die verband houden met het ordenen van informatie in tijd, ruimte en socialiteit, met het structureren van informatie en met het formuleren en toepassen van elementaire aspecten van de historische methode (heuristiek, kritiek en synthese) (E 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22).

16 De leerlingen kunnen het maatschappelijk gedrag uit het verleden interpreteren vanuit de toenmalige historische context. Ze kunnen aantonen dat mensen in andere tijden keuzen moesten maken zonder de gevolgen ervan te kennen, met andere woorden dat de beleefde tijd (van de tijdgenoot) verschilt van de 'geconstrueerde' tijd (van de historicus). De leerlingen kunnen een onderscheid maken tussen de hedendaagse westerse belevingswereld of waarden en die van een vroegere periode (E 11).

25 De leerlingen kunnen diverse soorten primaire en secundaire bronnen (zoals beelden, geluidsmateriaal, schema's, tabellen, diagrammen, kaarten, cartoons, dagboekfragmenten, reisverslagen, memoires) herkennen. Ze kunnen historische en algemene vaardigheden toepassen op uiteenlopende soorten bronnen waaronder ook producten en media van de informatie- en communicatietechnologie (ICT) (E 16) (LELE 3).

28 De leerlingen geven blijk van een kritische houding bij het gebruik van informatie over de historische en actuele werkelijkheid (E 24, 26).

1.3. ONDERZOEKSVRAAG EN VERANTWOORDING

De onderzoeksvraag voor deze les klinkt als volgt:

In welke mate kan de film 'Enemy at the Gates' een correct beeld weergeven van de strijd aan het Oostfront tijdens de Tweede Wereldoorlog?

Aan de hand van deze probleemstelling worden onmiddellijk twee elementen aangekaart. Als eerste element wordt dus duidelijk gemaakt dat het Oostfront tijdens de Tweede Wereldoorlog een centrale plaats in deze les heeft. Dit element zorgt ervoor dat de les

perfect kan aansluiten in de lessenreeks over de Tweede Wereldoorlog. Als tweede element is er de film *Enemy at the Gates* die kritisch benaderd zal worden. Dit komt overeen met het gegeven dat deze les de leerlingen kritisch moet leren kijken naar historische speelfilms. Het uiteindelijke doel van deze is om de leerlingen bewust te maken van de evoluties aan het Oostfront en hoe deze correct worden afgebeeld in de hier boven vermelde film.

1.4. LESDOELSTELLINGEN

- De leerlingen zijn in staat kritisch om te gaan met historische films.
- De leerlingen kunnen enkele begrippen/evenementen situeren en uitleggen (slag om Stalingrad, Molotov-Ribbentropact, massa-uitval...)
- De leerlingen kunnen het verloop schetsen van de Tweede Wereldoorlog aan het Oostfront.

1.5. BRONNEN

Annoud, Jean-Jacques. *Enemy At the Gates*. S.l.: Paramount Pictures, 2001.

De Deygere, Renaat, Jan Moulaert & Walter Smits. *Historia 5*. Kapellen: Pelckmans, 2001.

Encyclopaedia Britannica. *German-Sovjet Nonaggression Pact*.

<https://www.britannica.com/event/German-Soviet-Nonaggression-Pact> (geraadpleegd op 04/05/2018)

Encyclopaedia Britannica. *Invasion of the Soviet-Union, 1941*.

<https://www.britannica.com/event/World-War-II/Invasion-of-the-Soviet-Union-1941#ref511939> (geraadpleegd op 05/05/2018)

Encyclopaedia Britannica. *Stalingrad and the German retreat, summer 1942–February 1943*.

<https://www.britannica.com/event/World-War-II/Stalingrad-and-the-German-retreat-summer-1942-February-1943#ref53567> (geraadpleegd op 05/05/2018)

History Images. *The Eastern Front WW2: In Maps (color)*.

<https://historyimages.blogspot.be/2012/02/eastern-front-ww2-maps-color.html> (geraadpleegd op 04/05/2018)

IMDb. *Enemy At the Gates*. https://www.imdb.com/title/tt0215750/?ref =nv_sr_1

(geraadpleegd op 07/05/2018)

Palmer, Robert Roswell, Joel G. Colton, and Lloyd S. Kramer. *A History of the Modern World: Since 1815*. 10th ed. Boston: McGraw-Hill, 2007.

Universiteit Gent. *Film en Geschiedenis*. <http://www.film-en-geschiedenis.ugent.be/>

(geraadpleegd op 28/04/2018)

2. DRAAIBOEK

2.1. INLEIDING EN UITLEG HISTORISCHE KRITIEK FILMS

Idealiter zouden ongeveer vijf à tien minuten voor deze lesfase uitgetrokken moeten worden. Deze lesfase wordt voornamelijk gedoceerd. Er wordt gestart met aan de leerlingen mede te delen dat deze les opnieuw over de Tweede Wereldoorlog gaat, maar met de focus op het Oostfront. Hierbij wordt de probleemstelling van deze les aan de leerlingen getoond en kort besproken: **(SLIDE 1)**

In welke mate kan de film 'Enemy at the Gates' een correct beeld weergeven van de strijd aan het Oostfront tijdens de Tweede Wereldoorlog?

Nadat deze probleemstelling wat wordt toegelicht (zie 1.3.), kan je de keuze maken om onmiddellijk over te gaan naar de tweede lesfase en van start te gaan met de les zelf, of om eerst een inleiding op historische kritiek te geven. Indien er onmiddellijk overgegaan wordt naar de tweede lesfase, zal deze eerste fase slechts vijf minuten duren.

Wanneer er gekozen wordt om wat meer uitleg te geven over wat er van de leerlingen verwacht wordt, zal deze lesfase ongeveer vijf minuten langer duren. Eerst en vooral wordt er aan de leerlingen mede gedeeld dat een film op drie niveaus kan geanalyseerd worden: het filmische, het narratieve en het symbolische niveau. Eerst wordt duidelijk het onderscheid gemaakt wat ieder niveau exact inhoudt, om vervolgens dieper in te gaan op deze afzonderlijk. Het is niet de bedoeling dat deze niveaus volledig uitgediept worden. Daarvoor is er namelijk geen tijd. Met deze inleiding is het de bedoeling om de leerlingen bewust te maken op welke elementen zij moeten letten verder in deze les. **(SLIDE 2-5)**

2.2. HET OOSTFRONT EN STALINGRAD

In deze tweede lesfase wordt er dieper ingegaan op de Tweede Wereldoorlog aan het Oostfront. Voor deze lesfase kan er 5 à 10 minuten uitgetrokken worden. Deze lesfase wordt op basis van het onderwijsleergesprek gegeven. Eerst en vooral moet aan de leerlingen duidelijk gemaakt worden dat de Sovjet-Unie niet vanaf het begin van de oorlog meestreed.

Hiervoor kan onderstaande bron geanalyseerd worden: **(SLIDE 6)**

Molotov-Ribbentroppact tussen Duitsland en de Sovjet-Unie

Uit het toegevoegde geheim protocol

1 In het geval van een territoriale en politieke verandering in het grondgebied van de Baltische staten (Finland, Estland, Letland, Litouwen) zal de noordelijke grens van Litouwen worden beschouwd als de grens tussen de belangstellingsvelden van zowel Duitsland als de U.S.S.R.

2 In het geval van een territoriale en politieke verandering in het grondgebied van de Poolse staat zullen de belangstellingsvelden van Duitsland en de U.S.S.R. ongeveer worden begrensd door de loop van de Narev, de Vistula en de Son.

3 Wat betref Zuidoost-Europa beklemtonen de Sovjets hun belangstelling voor Bessarabië. Duitsland verklaart politiek in het geheel geen belangstelling te hebben voor dat gebied.

4 Dit protocol zal door beide partijen worden beschouwd als strikt geheim.

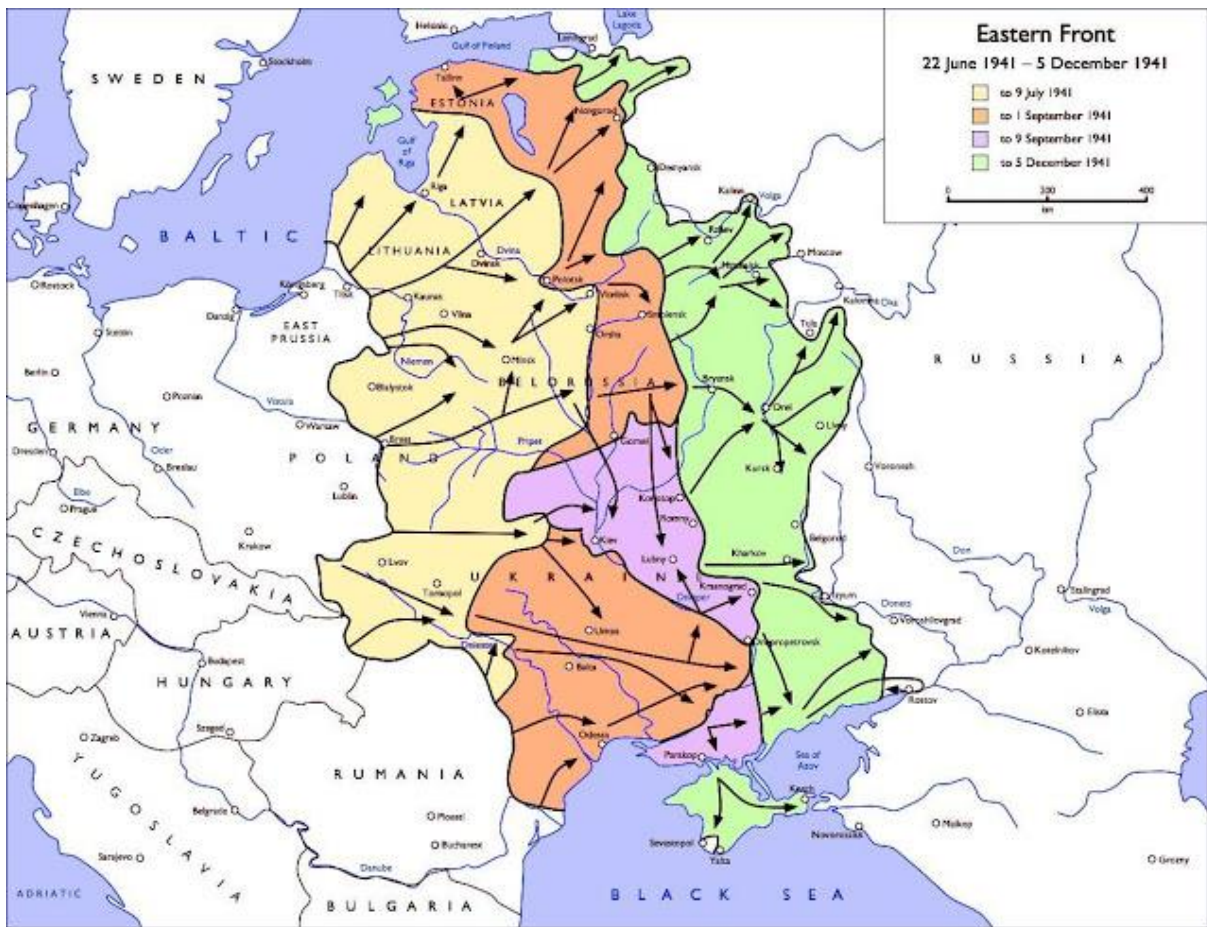
23 augustus 1939, Moskou

Indien in de vorige lesfase de uitleg gegeven werd over het toepassen van historische kritiek op films, kan deze bron achterwege gelaten worden. Dit is een deel uit het niet-aanvalspact dat tussen Nazi-Duitsland en de Sovjet-Unie gesloten werd voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. De naam voor dit pact is afkomstig van de namen van de ministers van buitenlandse zaken (Vyacheslav Mikhaylovich Molotov voor Rusland en Joachim von Ribbentrop voor Duitsland). Beide partijen hadden voordeel bij het sluiten van dit pact. De Sovjet-Unie kon zo verder haar militaire kracht opbouwen, terwijl Duitsland geen oorlog op twee fronten meer zou moeten vechten zoals tijdens de Eerste Wereldoorlog. Dit pact ging er concreet over dat beide landen elkaar niet zouden aanvallen voor de volgende tien jaar. Bij dit pact werd een geheim protocol gevoegd, wat de hierboven weergegeven bron is. In dit geheim protocol werd de annexatie van gebieden in Oost-Europa door beide landen vastgelegd. Het bestaan van dit protocol werd tot 1989 ontkend door de Sovjet-Unie. Deze bron moet helpen om de verhoudingen tussen Duitsland en de Sovjet-Unie vorm te geven. Enkele mogelijke vragen bij deze bron zijn:

- Waarover gaat deze bron? *Deze bron geeft afspraken weer tussen Duitsland en de Sovjet-Unie over de verdeling van de invloedssfeer in Oost-Europa. Dit is een strikt geheim document.*
- Wanneer kwam deze bron tot stand en welke gevolgen had dit? *Deze bron kwam tot stand op 23 augustus 1939 te Moskou. Dit was net voor de oorlog, wat concreet betekent dat de Sovjet-Unie hierdoor niet zal meevechten in de Tweede Wereldoorlog.*

Met het antwoord op deze laatste mogelijke vraag kan de brug gemaakt worden naar hoe het komt dat Rusland opeens wel verwickeld geraakt in deze Wereldoorlog. Aan de hand van enkele kaarten, die geanalyseerd worden, kan het algemene verloop van het Oostfront en de rol van Stalingrad toegelicht worden.

Als eerste kaart wordt deze gegeven: (SLIDE 7)

Bij deze eerste kaart kan als informatie gegeven worden dat op 22 juni 1941 Duitsland met een enorm leger (ongeveer 3 miljoen manschappen) de Sovjet-Unie binnenvalt, verdeeld over drie legergroepen. Deze plotselinge inval moet natuurlijk gekaderd worden in de bredere 'Drang nach Osten' van Hitler en het willen komaf maken met de communisten. Enkele mogelijke vragen die bij deze kaart kunnen gesteld worden:

- Welke gegevens kan je terugvinden op deze kaart? *Op deze kaart wordt Oost-Europa, een deel van de Balkan, Scandinavië, Rusland en de Kaukasus weergegeven. Deze kaart toont de voortgang van de Duitsers aan het Oostfront tussen 22 juni 1941 en 5 december 1941. De inname van het grondgebied is vervolgens aangegeven door verschillende kleuren met een respectievelijke datum. Initiële landsgrenzen zijn op deze kaart aangeduid om het geheel overzichtelijker te maken.*
- Wat vertelt deze kaart over de bewegingen aan het Oostfront? *Deze kaart toont dat de Nazi's in amper een half jaar ongeveer 800 kilometer opgeschoten zijn in Rusland. Het Rode Leger kan de opmars van de Duitsers niet stuiten. Zo ligt Moskou niet ver meer van de frontlinie.*

Vervolgens kan er overgegaan worden naar een tweede kaart: (SLIDE 8)

Op deze tweede kaart wordt de situatie getoond waarbij de Duitsers zich voortbewegen richting de Kaukasus. De belangrijkste reden hiervoor was de Russische toevoer van olie af te snijden en deze zelf te kunnen benutten. Tegen deze tijd waren ongeveer 4 miljoen Russen en 1 miljoen Duitsers om het leven gekomen. Eind 1942 liep dit front echter vast. Een belangrijke stad op de frontlijn was Stalingrad. Deze stad was een industrieel centrum voor wapens en had in de eerste plannen van de Duitsers weinig belang. De Russen aan de andere kant legden een grote rol weg voor de verdediging van deze stad. Sommigen beweren dat dit een persoonlijke kwestie was tussen Hitler en Stalin, waarbij een stad genaamd naar de Russische leider in Duitse handen dreigde te vallen. Dit zou dus een grote blaat kunnen zijn voor de Russen. De slag om de stad vond plaats tussen 17 juli 1942 en 2 februari 1943. De slag om Stalingrad wordt afgeschilderd als de grootste slag tijdens de Tweede Wereldoorlog. Enkele mogelijke vragen die bij deze kaart kunnen gesteld worden:

- Welke gegevens kan je terugvinden op deze kaart? *Op deze kaart wordt Oost-Europa, een deel van de Balkan, Scandinavië, Rusland en de Kaukasus weergegeven. Deze kaart toont de voortgang van de Duitsers aan het Oostfront tussen 7 mei 1942 en 18 november 1942. De inname van het grondgebied is opnieuw aangegeven door verschillende kleuren met een respectievelijke datum. Initiële landsgrenzen zijn op deze kaart aangeduid om het geheel overzichtelijker te maken.*

- Wat vertelt deze kaart over de bewegingen aan het Oostfront? *Deze kaart toont dat, in vergelijking met de vorige kaart, de opmars zeer traag verloopt. Tijdens deze periode is het vooral het zuidelijk deel van het front dat zich verplaatst. Stalingrad wordt hier een frontstad.*

Via deze kaart kan Stalingrad ter sprake gebracht worden en overgegaan worden naar de volgende lesfase, waar de film *Enemy at the Gates* kritisch benaderd wordt.

2.3. ENEMY AT THE GATES

Deze derde lesfase zal het merendeel van deze les beslaan (ongeveer een half uur). Hier vormt opnieuw het onderwijsleergesprek de basis. In deze lesfase worden drie verschillende filmfragmenten uit de film *Enemy at the Gates* op niveau van het filmische, narratieve en symbolische geanalyseerd. Hiervoor wordt de lesfase in drie delen onderverdeeld, overeenkomend met de bespreking van een filmfragment. Idealiter wordt er maximaal tien minuten gespendeerd aan ieder filmfragment. Vooraleer er overgegaan wordt naar de analyse, moet eerst de film zelf wat toegelicht worden. Opnieuw staan enkele kernwoorden weergegeven op de PowerPoint-presentatie waarrond het verhaal opgebouwd kan worden.

Hier kan de vraag aan de leerlingen gesteld worden of iemand deze film al gezien heeft en of die leerling kort wil beschrijven waarover de film gaat. Indien geen enkele leerling deze film gezien heeft, zal de leerkracht de inhoud kort moeten schetsen. Dit is nodig zodat de leerlingen de verschillende filmfragmenten die aangehaald worden kunnen plaatsen in het bredere verhaal. Hieronder wordt de inhoud van de film geciteerd:¹

“De film ‘Enemy at the Gates’ brengt het verhaal van een jongeman, genaamd Vassili Zaytsev. Hij is een eenvoudige boerenzoon, afkomstig uit het Oeralgebergte, die werd opgeroepen als dienstplichtige in het Rode Leger. Hij is één van de vele jonge Russische soldaten die op 20 september 1942 de Wolga oversteekt om de stad Stalingrad uit de handen van de Duitse naziebezitters te bevrijden. Wanneer hij met veel geluk de charge van de Russische troepen op de Duitse linies overleeft, bevindt hij zich in het gezelschap van de Russische politiek commissaris Danilov. Onder het oog van deze commissaris slaagt Vassili erin om 5 Duitse officieren in een sneltempo neer te schieten van op een aanzienlijke afstand. Commissaris Danilov is dermate onder de indruk van de sluipschutterseigenschappen van Vassili dat hij zijn verhaal publiceert in propagandafolders voor het Rode Leger. Het duurt dan ook niet lang vooraleer Vassili uitgroeit tot een waar voorbeeld en propangandasymbool voor de rest van het Rode Leger. Hij slaagt er zelfs in zoveel Duitse officieren neer te schieten dat hij de moraal bij de Duitse troepen doet dalen. Als tegenreactie stuurt het Duitse leger haar beste

¹ Van Hessche, Maarten. *Enemy at the Gates*. <http://www.film-en-geschiedenis.ugent.be/index.php?m=default&a=film.view&id=61&sorteer=tijdvak> (geraadpleegd op 07/05/2018)

sluipschutter, majoor König, naar Stalingrad om een einde te maken aan het succes van Vassili. Hierop volgt een waar kat- en muisspel tussen de twee sluipschutters.

Intussen is Vassili verliefd geworden op Tania Chernova. Het probleem hierbij is dat ook commissaris Danilov zijn hart aan deze vrouw heeft verloren en er ontstaat een bittere strijd van verraad en bedrog tussen hem en Vassili.

Uiteindelijk wint Vassili de strijd tegen majoor König dankzij de zelfopoffering van commissaris Danilov. De film eindigt met de fel bevochten bevrijding van de compleet vernielde stad Stalingrad."

Eens het algemeen beeld van de film duidelijk is, kan een eerste fragment bekeken en geanalyseerd worden.

2.3.1. EERSTE FILMFRAGMENT

Een eerste filmfragment (**10:08-14:10**) dat getoond wordt aan de leerlingen is een oorlogsscène uit het begin van de film. Om het de leerlingen makkelijker te maken, is in de PowerPoint-presentatie een slide ingevoegd waarop nogmaals de elementen staan waarop de leerlingen moeten letten tijdens het bekijken van het filmfragment. Dit fragment toont hoe Vassili toekomt in Stalingrad en verplicht wordt deel te nemen in een massa-uitval met slechts vijf kogels in de hand. (**SLIDE 10-11**)

Vanaf nu wordt er vooral naar de leerlingen geluisterd en wat zij opgemerkt hebben. Mogelijke antwoorden per niveau worden hieronder weergegeven:

- *Filmische niveau: Aan het begin van het filmfragment zien we een massa soldaten die op een oever staan aan te schuiven om een wapen of munitie te ontvangen. Op de vrachtwagen waar de wapens zich bevinden, staat een officier instructies toe te roepen door een luidspreker. Allen dragen een militair uniform en sommigen zien er al gehavend uit. Er zijn snelle overgangen tussen verschillende beeldfragmenten die vooral de chaos proberen weergeven die er heerst. Wanneer de camera draait en uitzoomt, zien we dat we ons net buiten een hoger gelegen stad bevinden die zwaar gebombardeerd wordt. Overal is rook en er zijn bominslagen te horen. Verschillende troepen zien we omhoog kruipen naar de stad toe. Vervolgens zien we vanuit vogelperspectief een leeg plein, met aan tegenovergestelde zijdes de Russen en Duitsers. De stad ziet er zo goed als volledig vernield uit. Er wordt een toespraak gegeven door een Russische officier die niet in beeld is. Ondertussen wordt er getoond hoe de Duitsers verdedigende posities innemen. De muziek klinkt stil en dreigend op dit moment. Wanneer de massa-uitval start, bevindt de camera zich tussen de Russische troepen. Vooral Vassili komt in beeld. De bestorming zelf wordt in slow motion afgespeeld, wat het moment intenser maakt. Tijdens de uitval wordt er niet getoond of er slachtoffers aan Duitse zijde vallen. Op het einde van het filmfragment zien we dat terugtrekkende Russische troepen worden neergeschoten door andere*

Russen. Hierbij wordt opnieuw gebruik gemaakt van slow motion om het moment intenser te maken. De muziek schakelt over naar een zachter, treuriger lied, wat het moment alleen nog maar versterkt. De camera wisselt af tussen Russen die worden neergeschoten en zij die hen neerschieten.

- *Narratieve niveau: In dit eerste filmfragment wordt het verhaal sterk bekeken vanuit Russisch standpunt. We zien hoe troepen aankomen in Stalingrad, slecht bewapend worden, naar het front gestuurd worden en opgeofferd worden. Dit fragment toont aan dat de Russen slecht voorbereid zijn. Allereerst zien we dat er slechts een wapen per twee soldaten gegeven wordt. Tijdens de massa-uitval zien we vervolgens dat de Duitsers gestructureerd en met een zekere rust de Russen opwachten. Ten laatste wordt dit duidelijk doordat de uitval niets uithaalt en vele Russen vluchten. In dit filmfragment behoren alle soldaten tot een stille massa, behalve Vassili. Hij is de enige die naast de bevelen van de officieren iets zegt. Hij lijkt dan ook de centrale figuur te zijn, gezien hij vertolkt wordt door Jude Law. De camera volgt dan ook vooral hem tijdens het volledige filmfragment. Over het algemeen wordt dus een zwakke Sovjet-Unie voorgesteld, wat noodzakelijk is voor het plot.*
- *Symbolische niveau: Er wordt in dit filmfragment gesuggereerd dat de Sovjet-Unie niet voorbereid was op de strijd. Daarnaast wordt ook het beeld gecreëerd dat de gewone Russische soldaat vervangbaar is en dus weinig waarde heeft. Dit kan afgeleid worden uit het gebruik van de strategie waarbij een massa-uitval gedaan wordt. Daarnaast worden de vluchtende Russen door hun landgenoten neergeschoten. Dit laatste kan ook betekenen dat de Sovjet-Unie een mentaliteit wil creëren waarbij terugtrekken geen optie is.*

Dit filmfragment toont dus duidelijk de techniek waarbij de Russen een massa-uitval doen op de Duitsers. Deze blijkt dus weinig effect te hebben. Nu kan je de vraag aan de leerlingen stellen of dergelijke massa-aanvallen daadwerkelijk plaatsvonden in Stalingrad. Er wordt een abstract van een artikel² aangehaald om dit beeld te nuanceren: **(SLIDE 12)**

Examining Soviet urban warfare at Stalingrad, particularly in comparison to pre-war Soviet doctrine on combat in cities, suggests a number of conclusions about Soviet military performance. Soviet victory was not simply a matter of enormous human sacrifice, but also required winning the production battle with Nazi Germany. The Red Army also had to master the tactics of urban warfare from bitter experience, given the underdeveloped state of Soviet doctrine before the war and lack of relevant experience before Stalingrad. Despite that, the Soviets proved to be highly skilled at urban warfare. Given that fighting in cities requires great initiative and improvisation on the part of individual soldiers and junior

² Stone, David R. *Stalingrad and the Evolution of Soviet Urban Warfare*, Journal of Slavic Military Studies, 22:2 (2009), 195-207.

officers, the Soviet victory further undermines the outdated conventional wisdom of stolid and faceless Russian soldiers.

Uit: Stone, David R. *Stalingrad and the Evolution of Soviet Urban Warfare*, Journal of Slavic Military Studies, 22:2 (2009), 195-207.

Enkele mogelijke vragen die bij deze bron kunnen gesteld worden:

- Wat wordt in deze bron gezegd over de manier van oorlogsvoeren in Stalingrad? *Deze bron stelt dat de het Rode Leger inderdaad slecht voorbereid was op de oorlog. Door de slag om Stalingrad hebben de Russen hun gevechtstechnieken die in stedelijke omgevingen toegepast worden kunnen verfijnen. Deze bron zegt dat de waarde van iedere individuele veel groter is dan aanvankelijk gedacht.*
- Als je het filmfragment vergelijkt met wat in dit abstract staat, tot welke conclusies kan je komen? *Dit filmfragment haalt hier dus duidelijk aan dat er niet voldoende wapens zijn voor alle Russische soldaten. Gezien er wapens tekort waren lag de efficiëntie vrij laag van de militaire ondernemingen. Daarnaast kan er gesteld worden dat naar alle waarschijnlijkheid deze manier van oorlogsvoeren (massa-uitval) weinig effectief toegepast werd tijdens de slag om Stalingrad, gezien de stedelijke context waarin we ons bevinden. Dit is namelijk ook een verouderde militaire tactiek.*

Algemeen kan er dus gezegd worden dat de Russische troepen inderdaad weinig slagkracht hadden door het tekort aan materiaal. Deze bron spreekt het beeld enigszins tegen waarbij dergelijke verouderde tactieken effectief werden ingezet. Dit beeld kan natuurlijk het idee versterken van het 'verouderde' Rode Leger om het plot ten goede te komen. Nadat dit eerste filmfragment voldoende genuanceerd is, kan er overgegaan worden naar een tweede filmfragment.

2.3.2. TWEEDE FILMFRAGMENT

Het tweede filmfragment (**49:03-50:45**) dat aan de leerlingen getoond wordt gaat in op de rol van propaganda in de Tweede Wereldoorlog. Gezien dit fragment iets korter is, zal er geen volle tien minuten stilgestaan worden bij dit tweede fragment. Zo kan de eventueel verloren tijd om de film *Enemy at the Gates* toe te lichten in rekening gebracht worden. **(SLIDE 13)**

Opnieuw worden hier de drie niveaus overlopen aan de hand van wat de leerlingen opmerken:

- Filmische niveau: *In dit filmfragment zien we Vassili die opgekleed is. De eerste beelden bestaan vooral uit close-ups van hem en zijn vrienden Danilov en Tania. Er is geen achtergrondmuziek aanwezig. Wanneer Vassili de grote ruimte betreedt, klinkt heroïsche muziek. De camera neemt hier het perspectief van Vassili in door omringd*

te zijn door *happige reporters*. De zaal is *fraai ingericht* en hij wordt *zeer familiair ontvangen* door *politiek commissaris Nikita Sergejevitsj Chroesjtsjov*. Er wordt een *reeks vragen gesteld* aan *Vassili* door de *journalisten* waar hij niet op ingaat. Op een *bepaald moment* krijgt hij een *sluipschuttersgeweer* in de hand gedrukt. Wanneer hij door *Chroesjtsjov* *verplicht* wordt om zijn *jachtverhaal* te doen aan 'de baas', wordt er *traag vanuit kikvorsperspectief ingezoomd* op een *gigantisch schilderij* van *Stalin*. Deze manier van voorstellen geeft een *imposante positie* aan de *figuur Stalin*.

- *Narratieve niveau: Hij wordt er als een echte Russische held onthaald. Dit valt af te leiden uit de elementen die in het filmische niveau aan bod kwamen. Als er stilgestaan wordt bij wat de journalisten allemaal vragen aan Vassili, is het duidelijk dat vele elementen niet overeenkomen met de held zelf. Hier wordt duidelijk dat propaganda overdrijvingen teweeg brengt. Dit filmfragment geeft ook een pijnlijke waarheid weer. Aan het begin van het fragment vertelt Vassili dat hij zijn prachtig uniform waarschijnlijk terug zal moeten afstaan. Even later, wanneer hij de volle aandacht krijgt van alle aanwezigen in de zaal, zien we dat een gewone soldaat eten van het banket aan het stelen is. Hiermee wordt de kloof zichtbaar tussen de officieren en de troepen zelf, waarbij de gewone soldaat in erbarmelijke omstandigheden moeten leven. Als laatste element kan aangehaald worden dat er steeds minder sprake is van een 'zwak' Rood Leger. Het lijkt erop dat de propaganda en de acties van Vassili alleen de Duitse moraal hebben aangetast. Het lijkt dat de ommekeer in de strijd om Stalingrad te danken is aan Vassili.*
- *Symbolische niveau: Op symbolisch niveau kan er stilgestaan worden bij de vaderlandsliefde en de voorliefde voor de figuur van Stalin. Deze komt zeer sterk aan bod door de gebruikte cameratechnieken die eerder aangehaald werden. Dit filmfragment creëert het idee dat propaganda een zeer efficiënte tool is in de oorlog.*

Om deze bevindingen opnieuw in context te kunnen plaatsen, wordt een Russische propaganda-affiche³ erbij gehaald die over Stalingrad handelt: (SLIDE 14)

Het onderschrift van deze affiche luidt 'verdedig onze Moeder-Wolga'. Aan de leerlingen kan mogelijks gevraagd worden:

- *Wat kan je zien op deze poster? Deze propaganda-affiche toont een gewonde soldaat die blijft schieten. Naast hem staat een andere Russische soldaat afgebeeld die een granaat werpt. Achter hen brandt Stalingrad en zien we de Wolga stromen.*

³ All World Wars. Russian World War II Propaganda Posters. <http://www.allworldwars.com/Russian%20WWII%20Propaganda%20Posters.html#9> (12/05/2018)

- Welk beeld geeft deze affiche van de strijdende krachten in Stalingrad? Hoe wordt dit gedaan? *Deze affiche schept het beeld dat, ondanks het feit dat de stad in lichterlaaie staat en sommige soldaten gewond zijn, zij blijven doorvechten tot het bittere einde. De bijgeschreven tekst legt een link naar het 'Moederland', de Sovjet-Unie. Hier wordt dus het idee gevormd dat Stalingrad en de Wolga van de Russen zijn en dat zo moet blijven koste wat kost. Hier worden naamloze soldaten afgebeeld die als helden weergegeven zijn. Dit spreekt het eerste filmfragment tegen. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat, net zoals er in het tweede filmfragment te zien is, specifieke personen geen heldenstatus konden krijgen.*

Uit deze propaganda-affiche kan dus geconcludeerd worden dat propaganda daadwerkelijk een grote rol speelde, net zoals te zien was in het filmfragment. Ongeacht wie er gebruikt werd, de propaganda had hetzelfde doel voor ogen. Deze moest de moraal erin houden bij de troepen gezien de uitzichtloze situatie waar de Russen zich bevonden. Vervolgens kan er overgegaan worden naar het derde en laatste fragment.

2.3.3. DERDE FILMFRAGMENT

Het derde filmfragment (**1:57:03-2:00:10**) gaat in op het einde van de film, namelijk hoe Vassili Majoor König verslaat. Na dit filmfragment komen de leerlingen opnieuw aan het woord: (**SLIDE 15**)

- Filmische niveau: *In dit filmfragment bevinden we ons in de ruïnes van een treinstation. Overall is er rook en ligt er puin. We zien een geconcentreerde Vassili met zijn sluipschuttersgeweer. Wanneer Danilov de aandacht van Majoor König trekt, zien we vanuit König's vizier hoe Danilov neergeschoten wordt. De ingetogen muziek maakt dan plaats voor een grimmig deuntje. Majoor König komt duidelijk in beeld terwijl hij het terrein bekijkt vanuit zijn schuilplaats. Afwisselend kijken we door het vizier van König's sluipschuttersgeweer en krijgen we close-ups van hem. Wanneer hij uiteindelijk voorzichtig uit zijn schuilplaats komt en zich richting de locatie van Danilov begeeft, krijgen we een close-up van zijn zeer uitgesproken mimiek. Hij beseft namelijk dat Vassili hem in het vizier heeft. Door de camera te draaien rondom Majoor König krijgen we Vassili in beeld. De mimiek van beide personen verschilt volledig. Vassili is geconcentreerd en richt zijn wapen, terwijl Majoor König weet dat hij verloren heeft en gaat sterven. De muziek bouwt spanning op terwijl er constant gewisseld wordt tussen close-ups van beide personen. Dit filmfragment wordt gekenmerkt doordat er amper gesproken wordt. Het zijn de beelden en de mimiek die duidelijk maken wat er gaande is.*
- Narratieve niveau: *In dit laatste filmfragment komt de antagonist, Majoor König, in beeld. Hij wordt vertolkt door opnieuw een groot acteur, namelijk Ed Harris. In dit filmfragment overwint Vassili zijn grote tegenstander. In vergelijking met de vorige filmfragmenten kunnen we vaststellen dat de zwakke Sovjet-Unie weg is. Hier staat*

Vassili symbool voor het vernieuwde leger die uiteindelijk de Duitser te slim af is. Dit filmfragment is de personalisering van de overwinning van de Russen op de Duitsers te Stalingrad.

- Symbolische niveau: *Op symbolische niveau worden enkele waarden naar voor geschoven. Ten eerste gaat het hier om broederschap, waarbij Danilov Vassili helpt om Majoor König te lokaliseren. Hier wordt het belang aangehaald van de daad van een man om het eindresultaat te bekomen, namelijk het verslaan van de vijand. Een tweede symbolisch element is hoe Vassili niet onmiddellijk zijn antagonist neerschiet. Hij laat Majoor König zijn eer behouden door hem voor te bereiden op zijn dood. Vassili wordt hier als een eervol persoon afgeschilderd, wat kan geprojecteerd worden op het volledige Rode Leger.*

Er kan dus gesteld worden dat er een ‘happy end’ is, waarbij Vassili uiteindelijk erin slaagt Majoor König te verslaan. Om dit duel in context te plaatsen, wordt er opnieuw een artikel⁴ aangehaald: (SLIDE 16)

This epic contest between two supersnipers has been immortalized in numerous books and most famously in the 2001 movie *Enemy at the Gates*. In his autobiography *Notes of a Russian Sniper*, Zaitsev himself describes how he carefully studied the battlefield until he deduced that König was hidden under a sheet of iron surrounded by a small pile of bricks, in the no-man’s-land between the German and Soviet lines.

Mindful that König had already picked off several of his fellow snipers, Zaitsev baited a trap with his friend Kulikov. [...]

It was then that König paid for his final mistake, Zaitsev writes. Thinking his Soviet nemesis was dead, König “sticks half of his head out from under the sheet. I fire. The German’s head sinks, and the optical sight of his rifle sparkles in the sunlight.”

Could there be a more dramatic war story? No—considering it’s probably not true.

Uit: War is Boring. *The Greatest Sniper Duel in History Is a Myth*. <https://medium.com/war-is-boring/the-greatest-sniper-duel-in-history-is-a-myth-b4a3d1627e44> (geraadpleegd op 15/05/2018)

Deze bron handelt over het feit of het sluipschuttersduel tussen Vassili Zaitsev en Majoor König echt plaatsgevonden heeft of niet. Hierbij kunnen mogelijks volgende vragen aan de leerlingen gesteld worden:

⁴ War is Boring. *The Greatest Sniper Duel in History Is a Myth*. <https://medium.com/war-is-boring/the-greatest-sniper-duel-in-history-is-a-myth-b4a3d1627e44> (geraadpleegd op 15/05/2018)

- Waarover gaat deze bron? *Deze bron gaat over onder andere over de autobiografie die Vassili Zaitsev geschreven heeft. De auteur van de bron trekt dit document in twijfel en stelt dat het duel nooit plaatsgevonden heeft.*
- Als dit nooit gebeurd is, welke gevolgen heeft dit dan voor de historische waarde van de film? *Concreet zou dit betekenen dat de film zou gebaseerd zijn op een verzonnen duel. Uit deze bron blijkt wel dat Vassili Zaitsev daadwerkelijk actief was als sluipschutter in Stalingrad. Dit zou tot de conclusie kunnen leiden dat dit duel niets anders dan propaganda was.*

Hieruit kan dus geconcludeerd worden dat de situatie, waarbij Vassili Majoor König kan verslaan, symbool staat voor de uiteindelijke overwinning van het Rode Leger op de Duitsers. Uit de vergelijking tussen het filmfragment en de bron lijkt het alsof dit duel verzonnen is en moet gezien worden als propaganda.

2.4. CONCLUSIE

In deze vierde en laatste lesfase wordt er tijd gemaakt om de les af te ronden. Hiervoor moet ongeveer vijf minuten uitgetrokken worden. Ondanks het feit dat er nog wat bronmateriaal aangehaald wordt, kan hier relatief vlot over gegaan worden.

2.4.1. CONCLUSIE STALINGRAD EN OOSTFRONT

In een eerste deel van deze lesfase kan er een conclusie getrokken worden over hoe het Oostfront evolueerde na de Duitse nederlaag in Stalingrad. Opnieuw wordt hiervoor het onderwijsleergesprek toegepast. Eerst wordt er ingegaan op de situatie van Stalingrad: **(SLIDE 17)**

Bij deze kaart kan vermeld worden dat de slag om Stalingrad plaatsvond op het keerpunt van de oorlog. Op de kaart is duidelijk te zien hoe in eerste instantie de Duitsers ingesloten werden in de stad, om zich vervolgens op 2 februari 1943 over te geven. Als de balans opgemaakt wordt van de slag om Stalingrad, vielen in de periode van ongeveer een half jaar 800.000 doden aan de kant van de Duitsers. Hierbij worden ook gewonden en krijgsgevangenen gerekend. Als er gekeken wordt naar de kant van de Sovjet-Unie, vielen er in totaal ongeveer 1,1 miljoen doden en gewonden. Bij deze totaal van Russische slachtoffers zijn ongeveer 40.000 burgers gerekend. Zoals eerder vermeld werd, wordt de slag om Stalingrad als de grootste en misschien wel belangrijkste van de Tweede Wereldoorlog beschouwd. Mogelijke vragen die aan de leerlingen kunnen gesteld worden bij deze kaart zijn:

- Welke gegevens kan je terugvinden op deze kaart? *Op deze kaart wordt Oost-Europa, een deel van de Balkan, Scandinavië, Rusland en de Kaukasus weergegeven. Deze kaart illustreert het tegenoffensief van het Rode Leger tussen 18 november 1942 en maart 1943. Op deze kaart wordt duidelijk dat in eerste instantie Stalingrad omsingeld wordt, alvorens deze ingenomen wordt.*
- Wat vertelt deze kaart over de bewegingen aan het Oostfront? *Het is vooral in het Zuiden dat de Sovjet-Unie in deze periode een succesvol tegenoffensief heeft. Zoals*

hierboven vermeld werd, wordt eerst Stalingrad omsingeld. Er kan geconcludeerd worden dat de slag om Stalingrad een keerpunt was voor het Oostfront, waarbij de Sovjet-Unie in het offensief trok.

Vervolgens kan er ingegaan worden op de verdere situatie over het volledige Oostfront: **(SLIDE 18)**

Bij deze kaart moet normaal weinig extra informatie gegeven worden, gezien de opmars van het Rode Leger richting Berlijn reeds in voorgaande lessen aan bod zou moeten gekomen zijn. Deze kaart kan opnieuw via onderstaande vragen bevraagd worden:

- Welke gegevens kan je terugvinden op deze kaart? *Op deze kaart wordt Oost-Europa, een deel van de Balkan, Scandinavië, Rusland en de Kaukasus weergegeven. Deze kaart illustreert het tegenoffensief van het Rode Leger tussen 1 augustus 1943 en 31 december 1944. Aan de hand van verschillende kleuren wordt het tegenoffensief van het Rode Leger chronologisch weergegeven.*
- Wat vertelt deze kaart over de bewegingen aan het Oostfront? *Het is duidelijk dat het Rode Leger sterker geworden is dan het Duitse. In een periode van bijna anderhalf jaar weten de Russen de Duitsers terug te dringen tot ongeveer aan de grenzen van Duitsland. Dit is dus een stuk minder vlot als de Duitse opmars in 1941.*

Algemeen kan er dus voor Stalingrad en het Oostfront geconcludeerd worden dat de Duitsers in 1941 en 1942 duidelijk de overmacht hadden. Het snelle Duitse offensief komt echter tot stilstand, waardoor Stalingrad een stad aan de frontlijn wordt. De Duitsers slagen er niet in om de stad volledig in te nemen. Vanaf eind 1942 begint de Sovjet-Unie aan een tegenoffensief. Het Rode Leger doet er langer over om haar gebied te heroveren dan de Duitsers enkele jaren geleden. Het tij van de oorlog keerde tijdens de Slag van Stalingrad in het voordeel van de Russen.

2.4.2. FORMULERING ANTWOORD OP PROBLEEMSTELLING

Als tweede deel van deze conclusie is het de bedoeling om de leerlingen zelf aan het woord te laten om tot een antwoord te komen op de onderzoeksvraag. Deze wordt opnieuw geprojecteerd: (SLIDE 19)

In welke mate kan de film 'Enemy at the Gates' een correct beeld weergeven van de strijd aan het Oostfront tijdens de Tweede Wereldoorlog?

Een mogelijk antwoord op de probleemstelling is:

De film Enemy at the Gates toont de strijd om Stalingrad. Bij het analyseren van drie filmfragmenten, waar enkele bronnen naast gelegd werden, kan er gesteld worden dat deze film de gebeurtenissen vervormd. De film lijkt eerder een vorm van pro-Russische propaganda te zijn die zich afspeelt binnen de setting van de slag om Stalingrad. Dit valt af te leiden uit de grote rol dat propaganda in de film krijgt (tweede filmfragment). Propaganda was wel degelijk een vaak gebruikt instrument tijdens de Tweede Wereldoorlog om de eigen moraal te verhogen en de vijand te demoraliseren. Bij het nuanceren van het derde filmfragment werd duidelijk dat de persoon Vassili Zaitsev echt bestond, maar dat het sluipschuttersduel, waarrond de film draait, willicht propaganda was.

Hoewel er bepaalde gegevens historisch correct lijken, moet er duidelijk gemaakt worden om welke gegevens het juist gaat. In een eerste filmfragment zagen we dat het Rode Leger een chaos was en niet genoeg materiaal had. Dit werd opgelost naar het einde van de oorlog toe. Dit valt af te leiden uit de snelle herovering van het Rode Leger na de bevrijding van Stalingrad. De slag om Stalingrad kreeg zo een symbolische waarde, waarbij de Russen de Duitse aanval een halt toeriepen en vervolgens terug te slaan.

In de film Enemy at the Gates zit dus een zekere bodem van waarheid, maar deze historische speelfilm moet dus zeker met een korreltje zout genomen worden. Om het feitelijk verloop aan het Oostfront en in Stalingrad te weten te komen is deze film volledig ontoereikend.

2.4.3. EXTRA

Indien er nog genoeg tijd over is, kan een klasdiscussie gehouden worden met de leerkracht als moderator. Dit geldt dus als extra element moest de les vlotter verlopen dan vooropgesteld. Deze klasdiscussie draait rond de stelling:

Historische films moeten de historische gebeurtenissen weergeven zoals deze plaatsvonden.

De bedoeling van deze klasdiscussie is om de leerlingen te laten nadenken over de rol die historische films spelen in de beeldvorming over historische gebeurtenissen. Enkele bijvragen die kunnen helpen om de discussie op gang te trekken zijn:

- Waarom worden volgens jullie zo weinig films gemaakt die historisch correct zijn?
- Waarmee moeten filmmakers allemaal rekening houden om hun film tot een succes te maken?

Deze klasdiscussie wordt afgerond door de leerkracht die de voornaamste elementen aanhaalt die in de discussie naar vorkwamen. Met deze klasdiscussie wordt getracht de leerlingen te tonen dat er verschillende elementen inspelen op beslissingen die filmmakers bewust of onbewust maken. Door een klasdiscussie te voeren kan eventueel een soort algemene kritiek geformuleerd worden op de historische accuraatheid van historische speelfilms. Deze klasdiscussie kan dus helpen de casus van de film *Enemy at the Gates* te overstijgen.

3. BIJLAGEN

Hieronder kunnen de hand-outs gevonden worden van de PowerPoint-presentatie die bij deze les hoort.

HET OOSTFRONT TIJDENS WOII

**IN WELKE MATE KAN DE FILM 'ENEMY AT
THE GATES' EEN CORRECT BEELD
WEERGEVEN VAN DE STRIJD AAN HET
OOSTFRONT TIJDENS DE TWEEDE
WERELDOORLOG?**

Inleiding: Historische kritiek op films

2

- Inleiding: Historische kritiek op films

- **Filmische niveau**
 - Bouwstenen filmtaal
- **Narratieve niveau**
 - Suspensie of disbelief
- **Symbolische niveau**
 - Maatschappelijke of ideologische betekenis

Inleiding: Historische kritiek op films

3

- Inleiding: Historische kritiek op films

- Filmische niveau

- **Filmische niveau**
 - Mise-en-scene
 - Beelduitsneden
 - Beeldovergangen
 - Cameratechnieken
 - Geluid
 - Montage

Inleiding: Historische kritiek op films

4

- **Inleiding: Historische kritiek op films**

- Filmische niveau
- **Narratieve niveau**

- **Narratieve niveau**

- Plot
- Structuur
- Perspectief gebeurtenissen
- Verhaal van 1 of meerdere individuen?
- Personalisering gebeurtenissen

Inleiding: Historische kritiek op films

5

- **Inleiding: Historische kritiek op films**

- Filmische niveau
- Narratieve niveau
- **Symbolische niveau**

- **Symbolische niveau**

- Maatschappelijke betekenis
- Historisch of actuele waarden
- Invloed op eigen interpretatie verleden

Oostfront en Stalingrad

6

- Inleiding: Historische kritiek op films

- Filmische niveau
- Narratieve niveau
- Symbolische niveau

- Oostfront en Stalingrad
 - Molotov-Ribbentroppact

Molotov-Ribbentroppact tussen Duitsland en de Sovjet-Unie

Uit het toegevoegde geheim protocol

- 1 In het geval van een territoriale en politieke verandering in het grondgebied van de Baltische staten (Finland, Estland, Letland, Litouwen) zal de noordelijke grens van Litouwen worden beschouwd als de grens tussen de belangstellingsvelden van zowel Duitsland als de U.S.S.R.
- 2 In het geval van een territoriale en politieke verandering in het grondgebied van de Poolse staat zullen de belangstellingsvelden van Duitsland en de U.S.S.R. ongeveer worden begrensd door de loop van de Narev, de Vistula en de Son.
- 3 Wat betref Zuid-Oost-Europa beklemtonen de Sovjets hun belangstelling voor Bessarabië. Duitsland verklaart politiek in het geheel geen belangstelling te hebben voor dat gebied.
- 4 Dit protocol zal door beide partijen worden beschouwd als strikt geheim.

23 augustus 1939, Moskou

Oostfront en Stalingrad

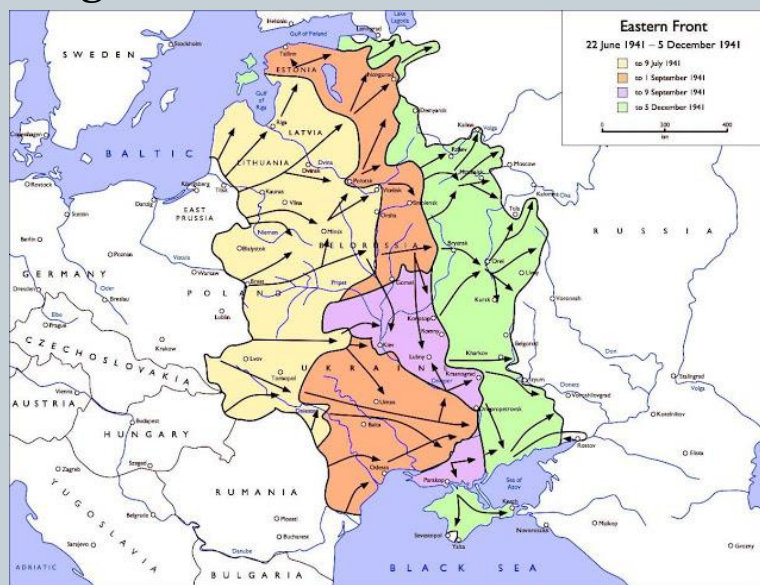
7

- Inleiding: Historische kritiek op films

- Filmische niveau
- Narratieve niveau
- Symbolische niveau

- Oostfront en Stalingrad
 - Molotov-Ribbentroppact
 - Geografische situatie

Geografische situatie

Oostfront en Stalingrad

8

- Inleiding: Historische kritiek op films

- Filmische niveau
- Narratieve niveau
- Symbolische niveau

- Oostfront en Stalingrad

- Molotov-Ribbentroppact
- Geografische situatie

• Geografische situatie

Enemy at the Gates

9

- Inleiding: Historische kritiek op films

- Filmische niveau
- Narratieve niveau
- Symbolische niveau

- Oostfront en Stalingrad

- Molotov-Ribbentroppact
- Geografische situatie

- Enemy at the Gates

- Algemene informatie

• Algemene informatie

- 2001
- Jean-Jacques Annaud
- Jude Law, Ed Harris, Joseph Fiennes
- Paramount Pictures
- IMDb: 7,6/10
- Vassili Zaitsev
- Majoor König

Enemy at the Gates

10

- Inleiding: Historische kritiek op films
 - Filmische niveau
 - Narratieve niveau
 - Symbolische niveau
- Oostfront en Stalingrad
 - Molotov-Ribbentroppact
 - Geografische situatie
- **Enemy at the Gates**
 - Algemene informatie
 - **Eerste filmfragment**

● Eerste filmfragment

○ Filmische niveau

- ✦ Mise-en-scene, beelduitsneden, beeldovergangen, cameratechnieken, geluid, montage

○ Narratieve niveau

- ✦ Plot, structuur, perspectief gebeurtenissen, verhaal van 1 of meerdere individuen, personalisering gebeurtenissen

○ Symbolische niveau

- ✦ Maatschappelijke betekenis, historisch of actuele waarden, invloed op eigen interpretatie verleden

Enemy at the Gates

11

- Inleiding: Historische kritiek op films
 - Filmische niveau
 - Narratieve niveau
 - Symbolische niveau
- Oostfront en Stalingrad
 - Molotov-Ribbentroppact
 - Geografische situatie
- **Enemy at the Gates**
 - Algemene informatie
 - **Eerste filmfragment**

● Eerste filmfragment

Enemy at the Gates

12

- Inleiding: Historische kritiek op films
 - Filmische niveau
 - Narratieve niveau
 - Symbolische niveau
- Oostfront en Stalingrad
 - Molotov-Ribbentropact
 - Geografische situatie
- **Enemy at the Gates**
 - Algemene informatie
 - **Eerste filmfragment**

Examining Soviet urban warfare at Stalingrad, particularly in comparison to pre-war Soviet doctrine on combat in cities, suggests a number of conclusions about Soviet military performance. Soviet victory was not simply a matter of enormous human sacrifice, but also required winning the production battle with Nazi Germany. The Red Army also had to master the tactics of urban warfare from bitter experience, given the underdeveloped state of Soviet doctrine before the war and lack of relevant experience before Stalingrad. Despite that, the Soviets proved to be highly skilled at urban warfare. Given that fighting in cities requires great initiative and improvisation on the part of individual soldiers and junior officers, the Soviet victory further undermines the outdated conventional wisdom of stolid and faceless Russian soldiers.

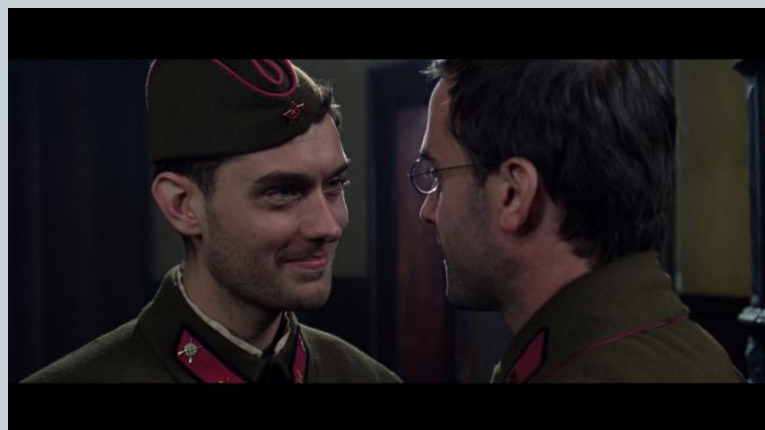
Uit: Stone, David R. *Stalingrad and the Evolution of Soviet Urban Warfare*, *Journal of Slavic Military Studies*, 22:2 (2009), 195-207.

Enemy at the Gates

13

- Inleiding: Historische kritiek op films
 - Filmische niveau
 - Narratieve niveau
 - Symbolische niveau
- Oostfront en Stalingrad
 - Molotov-Ribbentropact
 - Geografische situatie
- **Enemy at the Gates**
 - Algemene informatie
 - Eerste filmfragment
 - **Tweede filmfragment**

● Tweede filmfragment

Enemy at the Gates

14

- Inleiding: Historische kritiek op films
 - Filmische niveau
 - Narratieve niveau
 - Symbolische niveau
- Oostfront en Stalingrad
 - Molotov-Ribbentroppact
 - Geografische situatie
- **Enemy at the Gates**
 - Algemene informatie
 - Eerste filmfragment
 - **Tweede filmfragment**

● Tweede filmfragment

- Propaganda-affiche met opschrift: 'Verdedig onze Moeder-Wolga'

Enemy at the Gates

15

- Inleiding: Historische kritiek op films
 - Filmische niveau
 - Narratieve niveau
 - Symbolische niveau
- Oostfront en Stalingrad
 - Molotov-Ribbentroppact
 - Geografische situatie
- **Enemy at the Gates**
 - Algemene informatie
 - Eerste filmfragment
 - Tweede filmfragment
 - **Derde filmfragment**

● Derde filmfragment

Enemy at the Gates

16

- Inleiding: Historische kritiek op films
 - Filmische niveau
 - Narratieve niveau
 - Symbolische niveau
- Oostfront en Stalingrad
 - Molotov-Ribbentropact
 - Geografische situatie
- **Enemy at the Gates**
 - Algemene informatie
 - Eerste filmfragment
 - Tweede filmfragment
 - **Derde filmfragment**

This epic contest between two supersnipers has been immortalized in numerous books and most famously in the 2001 movie *Enemy at the Gates*. In his autobiography *Notes of a Russian Sniper*, Zaitsev himself describes how he carefully studied the battlefield until he deduced that König was hidden under a sheet of iron surrounded by a small pile of bricks, in the no-man's-land between the German and Soviet lines.

Mindful that König had already picked off several of his fellow snipers, Zaitsev baited a trap with his friend Kulikov. [...]

It was then that König paid for his final mistake, Zaitsev writes. Thinking his Soviet nemesis was dead, König “sticks half of his head out from under the sheet. I fire. The German’s head sinks, and the optical sight of his rifle sparkles in the sunlight.”

Could there be a more dramatic war story? No—considering it’s probably not true.

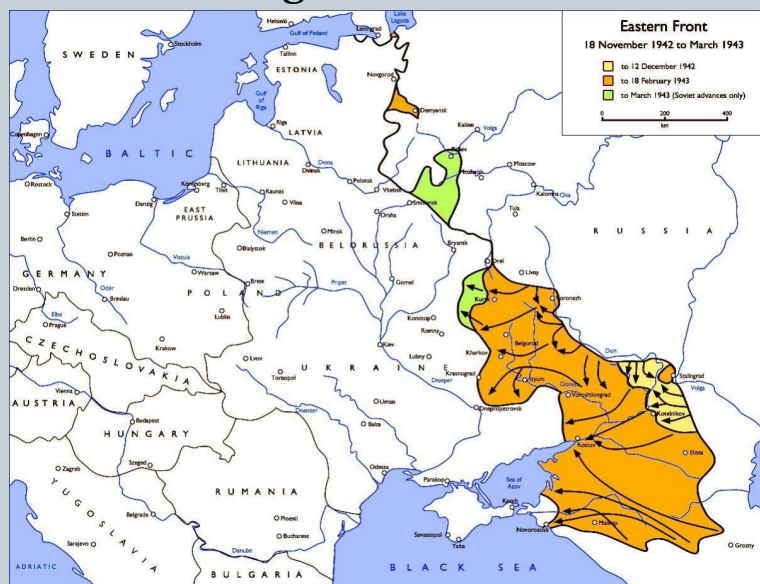
Uit: War is Boring. *The Greatest Sniper Duel in History Is a Myth.* <https://medium.com/war-is-boring/the-greatest-sniper-duel-in-history-is-a-myth-b4a3d1627e44> (geraadpleegd op 15/05/2018)

Conclusie

17

- Inleiding: Historische kritiek op films
 - Filmische niveau
 - Narratieve niveau
 - Symbolische niveau
- Oostfront en Stalingrad
 - Molotov-Ribbentropact
 - Geografische situatie
- **Enemy at the Gates**
 - Algemene informatie
 - Eerste filmfragment
 - Tweede filmfragment
 - Derde filmfragment
- **Conclusie**
 - **Situatie Stalingrad**

● Situatie Stalingrad

Conclusie

18

- Inleiding: Historische kritiek op films

- Filmische niveau
- Narratieve niveau
- Symbolische niveau

- Oostfront en Stalingrad

- Molotov-Ribbentroppact
- Geografische situatie

- Enemy at the Gates

- Algemene informatie
- Eerste filmfragment
- Tweede filmfragment
- Derde filmfragment

- Conclusie

- Situatie Stalingrad
- **Situatie Oostfront**

● Situatie Oostfront

Conclusie

19

- Inleiding: Historische kritiek op films

- Filmische niveau
- Narratieve niveau
- Symbolische niveau

- Oostfront en Stalingrad

- Molotov-Ribbentroppact
- Geografische situatie

- Enemy at the Gates

- Algemene informatie
- Eerste filmfragment
- Tweede filmfragment
- Derde filmfragment

- Conclusie

- Situatie Stalingrad
- Situatie Oostfront
- **Probleemstelling**

● Probleemstelling

In welke mate kan de film ‘Enemy at the Gates’ een correct beeld weergeven van de strijd aan het Oostfront tijdens de Tweede Wereldoorlog?